

Z LITERATURY

F. Schwerdtfeger: DIE WALDKRANKHEITEN. Wyd. 2. Paul Parey, Hamburg—Berlin, 1957, s. 486, rys. 199.

Pierwsze wydanie tego podręcznika ukazało się w r. 1944 i zostało w szybkim tempie rozkupione. Pojawienie się nowego wydania było bardzo pożądane, gdyż postęp wiedzy w znajomości biologii owadów i warunków ekologicznych, jakie stwarza im środowisko leśne, oraz zdobycze chemii i techniki, które szły dużymi i szybkimi krokami naprzód, sprawiły, że ponowne opracowanie podręcznika ochrony lasu było koniecznością życiową.

W porównaniu z pierwszym wydaniem szata zewnętrzna jest nieco słabsza, lecz jeszcze zadowolająca nawet wybrednego czytelnika. Zdjęcia fotograficzne zostały zastąpione rysunkami, przeważnie dobrze oddającymi wygląd szkodnika czy uszkodzenia. Sam układ treści pozostał ten sam, lecz działy dotyczące dynamiki populacji i sposobów chemicznego zwalczania, w których nauka poczyniła największe postępy, uległy unowocześnieniu. Mapy przytaczane w tekście podają przedwojenne granice Niemiec.

Treść podzielona jest na siedem następujących części:

- 1) zasady patologii leśnej i ochrony lasu,
- 2) choroby wywoływane czynnikami natury nieożywionej,
- 3) choroby wywoływane czynnikami natury ożywionej,
- 4) podatność i odporność lasu,
- 5) przebieg choroby i jej objawy,
- 6) gospodarcze znaczenie chorób lasu,
- 7) zapobieganie szkodom i ich zwalczanie.

W pierwszej części autor zapoznaje czytelnika z ogólnymi pojęciami, dotyczącymi lasu, jedności życiowej roślin i zwierząt, a więc z biotopem i biocenozą, oraz ich zależnością od klimatu i gleby. Omawia pojęcie równowagi biologicznej (biocenotycznej), gęstość po-

pulacji, zespoły; nie wyklucza też człowieka, którego wpływ na las może być różny, zależnie od sposobu wkroczenia w stosunki panujące w biocenozie danego obiektu leśnego. Wreszcie wyjaśnia pojęcie patologii i omawia jej podział.

Część druga dzieli się na cztery działy omawiające kolejno szkody wyrażane przez: a) pożary leśne, b) dymy fabryczne, c) czynniki klimatyczne, d) czynniki glebowe. Na przeszło 50 stronach autor traktuje powyższe działy mniej więcej równomiernie, najmniej stosunkowo miejsca poświęca zagadnieniom ustalania i zalesiania piasków lotnych.

Jest rzeczą zrozumiałą, że część trzecia jest potraktowana najobszerniej, gdyż i zastępy sprawców chorób ze świata roślin i zwierząt są bardzo liczne. Z tej też przyczyny wynika sposób ujęcia każdego gatunku i grup systematycznych. Styl bardzo zwięzły, niemal telegraficzny. Takiej np. strzygoni choińcówce czy innym klasycznym szkodnikom autor poświęca najwyżej jedną stronicę, toteż wiele szczegółów z morfologii i biologii oraz ze zwalczania czy zapobiegania w części systematycznej czytelnik nie znajdzie. Wiele szkodników jest tylko po prostu zaznaczonych, gdyż 2—3 wiersze opisu nie mogą zawierać dużo treści. Cenną natomiast rzeczą jest wykaz literatury po każdym ważniejszym szkodniku czy ich grupie; w wykazie tym, jak autor sam zaznacza, skreślone zostały pozycje przestarzałe, wstawiono natomiast nowe (do r. 1956), przez co objętość książki nie uległa zmianie.

Część ta dzieli się na dwa działy: a) organizmy wywołujące uszkodzenia (włącznie z koniem, bydlęciem domowym i trzodą chlewną), b) powstanie masowe szkodników. W tym drugim dziale grzyby chorobotwórcze są znacznie słabiej potraktowane aniżeli owady; możliwe, że przyczyna leży w lepszej znajomości ekologii owadów lub też w tym, że

autor jest entomologiem, a nie fitopatologiem. W dziale poświęconym grzybom omawiane są tylko warunki tworzenia się zarodników, rola żywicieli pośrednich, rozprzestrzenianie się grzyba przy pomocy zarodników i grzybni, warunki kiełkowania zarodników i zdrowotności grzyba. W dziale entomologicznym autor omawia przyczyny ograniczające miejscowe i ilościowe występowanie owadów, przyczyny wywołujące masowy pojaw (gradację), podając różne teorie, jakie z biegiem czasu powstały w miarę poznawania zjawisk biocenotycznych. Omawia też wpływ różnych czynników na rozwój owadów (światła, wilgoci, temperatury, ciśnienia barometrycznego itp.).

W części czwartej autor omawia podatność na choroby i odporność przeciwko nim zarówno poszczególnych drzew, jak i całych drzewostanów. Przeprowadza również porównanie przyczyn odporności drzewostanów zagospodarowanych i pierwotnych oraz lasów tropikalnych i strefy umiarkowanej.

W części piątej omówione są objawy towarzyszące chorobie, a więc zmiany fizjologiczne i morfologiczne, do zamierania całego organizmu włącznie, oraz zaleczanie ran u poszczególnych drzew. Ze względu na duże znaczenie niektórych patogenów rozpatrzony jest ich wpływ na zmianę w biocenozie i w drzewostanie. Na zakończenie tej części autor poświęca uwagę specjalnym zagadnieniom, jak zamieraniu drzewostanów na gruntach porolnych, zamieraniu świerka, jodły, modrzewia, dębu, buka i olchy.

W szóstej części autor rozpatruje ujemny wpływ chorób na gospodarkę leśną, a więc na plan gospodarczy, zmniejszenie rozmiaru użytkowania, jakości pozyskanego surowca itp.

Siódma część, szeroko, bo na przeszło 100 stronach, traktuje o profilaktyce (dział pierwszy) i zwalczaniu (dział drugi), a więc jest to najważniejsza i najcenniejsza część książki.

W pierwszym dziale omówione są przepisy prawne (dla naszych warun-

ków mniej ważne), sposoby wpływające na zwiększenie odporności drzew przeciw patogenom (dobór gatunku czy rasy do siedliska, proveniencja, hodowla ras odpornych, sposoby pielęgnacji, czysta gospodarka, ochrona i wprowadzanie wrogów szkodników oraz w odniesieniu do zwierzyny — polepszanie odżywiania).

W drugim dziale, nazwanym terapią lasu, autor podkreśla znaczenie dobrze postawionej diagnozy dla dalszych czynności gospodarczych, a więc trafnego przewidywania pojawu szkodnika w najbliższej przyszłości (prognoza) i wynikającej stąd konieczności lub zbędności zwalczania szkodnika. Omawia różne sposoby przeprowadzania prac pomocniczych dla postawienia prognozy (stwierdzenie gęstości populacji szkodnika i jego zdrowotności, cyfry krytyczne, stosunek płci w różnych fazach rozwoju gradacji itp.) i daje przykłady teoretycznych podstaw i wyliczeń.

W metodach zwalczania (mechaniczna, chemiczna i biologiczna), obok metod starych, często o historycznym znaczeniu, autor omawia również najnowsze zdobycze w metodzie chemicznej (DDT i HCH oraz aerosole oparte na tych insektycydach) i wykorzystaniu wirusów do zwalczania szkodników. Część ta kończy się omówieniem organizacji akcji zwalczania i kontroli jej wyników. Książkę zamyka autor zestawieniem szkodników według gatunku drzew i ich części.

Wartość książki polega na tym, że w jednym podręczniku objęta jest całość zagadnienia ochrony lasu; odbija się to jednak na słabszym potraktowaniu pewnych zagadnień, a dokładniejszym omówieniu tych, które autorowi, jako entomologowi, są bliższe. Ujęcie jest nowoczesne, oparte na wiadomościach ekologicznych i biocenotycznych, dlatego też dział drugi części trzeciej, oraz pozostałe części stanowią najcenniejszy zrab książki. Czytelnik znajdzie w niej wiele wskazówek praktycznych i wyjaśnień dotyczących życia lasu.

M. Nunberg